WIMMENUMMER DUINEN

H. Doing

Excursieleiding: H. Doing
Datum : 2 juli 1993
Deelnemers : C. Bruin, M. Draisma, W. Drok, K. Groen, M. van der Heiden, N. Jeurink, D. van de Laan, R. Roos, Q. Slings, H. Snater, N. Westhoff, V. Westhoff, W. van Wijngaarden, P. Zumkehr

De Wimmenummer Duinen, voorheen 'Duinen van Six' genoemd, vormen een natuurgebied van ca. 360 ha. Het terrein werd recentelijk aangekocht door de Provincie Noord-Holland, toegevoegd aan het 'Noordhollands Duinreservaat' en sinds juli 1993 langs een aantal wandelpaden opengesteld voor kaarthouders. Tijdens de excursie werd een toelichting gegeven door de heren Slings, Snater en Zumkehr, werkzaam bij het Provinciaal Waterleidingbedrijf Noord-Holland (PWN). Binnen het gebied kunnen een aantal hoofdlandschapstypen onderscheiden worden (Doing, 1964). Deze werden tijdens de excursie bezocht en zullen hieronder kort besproken worden.

STRAND EN ZEEREEP (HELM-LANDSCHAP)

Er is in dit duingebied sprake van een afslagkust, waardoor vrijwel overal een steil klif aanwezig is, met naar beneden zakkende brokken helmvegetatie, vaak met *Cakile maritima*. Aangezien de duinstrook hier voldoende breed en hoog is, is intensief onderhoud van de zeereep in feite niet nodig en vindt ook niet plaats. Er bevinden zich hier dan ook enkele fraaie stuifgaten, zoals dat in vroeger tijden op veel plaatsen het geval is geweest. In het zuidelijk deel (nabij Egmond aan Zee) heeft de zeereep een zeedorpenkarakter met veel *Eryngium maritimum*. Dit landschapstype werd tijdens de excursie niet bezocht.

ZEEDORPENLANDSCHAP

Het zeedorpenlandschap wordt vooral gekarakteriseerd door de associaties *Anthyllido-Silenetum* dat vooral voorkomt op noordhellingen en *Sileno-Tortuletum* (Doing, 1993), dat het best ontwikkeld is op zuidhellingen. Hoe dichter men bij het dorp komt, des te beter zijn deze ontwikkeld. Het *Anthyllido-Silenetum* is hier vooral gekarakteriseerd door *Anthyllis vulneraria, Silene nutans, Pimpinella saxifraga, Knautia arvensis* en *Orobanche picridis* Deze laatste soort vinden we vooral in de wat ruigere vormen met *Ammophila arenaria* en *Picris hieracioides*; wellicht betreft het hier het optimaal voorkomen van deze soort in Nederland. Verder vinden wij hier ook de 'noordhellingsoorten' *Cochlearia danica, Polypodium vulgare* en enkele mossen en levermossen. De meest karakteristieke soorten van het *Sileno-Tortuletum* zijn *Silene conica, Silene otites, Asparagus officinalis* ssp. *prostratus, Sedum album* (waarschijnlijk verwilderd uit tuinen), *Milium vernale, Orobanche purpurea* (slechts sporadisch in de Wimmenummer duinen) en een of meer soorten duinpaardebloemen. Hierbij voegen zich nog enkele ruderale soorten, o.a. *Bromus tectorum, Artemisia campestris* ssp. *maritima, Allium vineale* en *Diplotaxis tenuifolia*. Kenmerkend voor de Wimmenummer duinen is ook dat er veel *Eryngium maritimum* aanwezig is, tot op grote afstand van de zeereep. Zeedorpensoorten die in beide associaties voorkomen, zijn vooral *Rhinanthus minor, Rhinanthus angustifolius, Hieracium umbellatum* en *Orobanche caryophyllacea*. Met name ten noorden van Egmond aan Zee komen er ook zuurindicerende soorten in voor: *Jasione montana, Trifolium arvense, Euphrasia stricta* (ook verder zuidelijk) en *Empetrum nigrum*, een teken dat de kalkgrens niet ver verwijderd is.

Een prominent aspect van het gebied is de aanwezigheid van intensief gebruikte en bemeste akkertjes, tuintjes, weitjes en van schuurtjes en zomerhuisjes: een 'levend' zeedorpenlandschap, in tegenstelling tot de verlaten landjes ten zuiden van het dorp. De walletjes rondom de landjes zijn vaak begroeid met grote massa's *Leymus arenarius*, op braakliggende of verlaten landjes vindt men o.a. *Descurainia sophia, Sisymbrium altissimum, Anthriscus caucalis* of *Lathyrus tuberosus*. Vaak heeft de bemesting (met stalmest) en het wegwerpen van tuinafval echter geleid tot dichte, hoge duindoornstruwelen met een ondergroei van voornamelijk brandnetels.

DAUWBRAAMLANDSCHAP

Het centrale deel van het gebied bestaat uit complexen van fraaie paraboolduinen met vaak steile hellingen. Dauwbraamvegetaties en kruipwilgstruwelen nemen hier grote oppervlakten in beslag. Veel hiervan was tot nu toe niet goed plaatsbaar in het systeem. Mijns inziens dient het *Taraxaco-Galietum* ruimer te worden opgevat dan dit oorspronkelijk is geschied, zodat het grootste

deel van het R-landschap tot dit vegetatietype gerekend kan worden. In de Wimmenummer Duinen bevinden zich waarschijnlijk de rijkste groeiplaatsen van *Viola rupestris* in Nederland. De valleien in het dauwbraamlandschap zijn grootschaliger dan die van het zeedorpenlandschap en veelal als weidegrond in gebruik. Helaas worden zij bemest en gedraineerd. Wanneer deze gronden uit agrarisch gebruik worden genomen en vervolgens worden gemaaid en eventueel afgeplagd, valt hier nog veel natuurwinst te behalen, vooral daar waar het grondwater niet te diep zit. In het noordelijk terreingedeelte treden de laatste tijd vrij sterke verstuivingen op, waardoor zelfs weer gedeelten met helmlandschap zijn ontstaan. Tijdens de excursie werd dit noordelijk gedeelte echter niet bezocht.

DUINROOSLANDSCHAP

Het noordoosten van het gebied wordt ingenomen door uitgestrekte, zeer fraai ontwikkelde (niet vergraste) duinrooslandschappen met vallei- en binnenduinrandbosjes, en noordhellingstruwelen. Geomorfologisch staat dit landschap nog dicht bij het vorige met fraaie en hoge paraboolduinruggen en soms vrij grote, vaak vochtige valleien. Door de betrekkelijke kalkarmoede van het zand en de ongestoorde ontwikkeling van de vegetatie is de successie echter verder voortgeschreden, waardoor duinrooslandschappen ontstonden met de daarbij behorende bos- en struweelontwikkeling op de daarvoor gunstige plaatsen. De aanwezigheid van locale duinroosvegetaties in de andere landschappen wijst er mijns inziens op dat de duinrooslandschap vroeger veel grotere oppervlakten heeft ingenomen. Anderzijds is er op vele plaatsen in het duinrooslandschap sprake van een lichte 'zeedorpen'-inslag, getuige de groeiplaatsen van *Pimpinella saxifraga, Knautia arvensis* en *Silene nutans*. Ook komt er veel *Rubus caesius* voor. De duinroosvegetatie is op de meeste plaatsen rijk aan lichenen en behoort dan tot het *Dicrano-Cladinetum rosetosum*. Ook open (*Violo-Corynephoretum*) of juist dichtgrazige plekken (*Festuco-Galietum*) komen regelmatig voor. De struweelfragmenten zijn opvallend rijk aan *Berberis vulgaris*. Langs de binnenduinrand komt rijk, gemengd loofbos voor (*Anthrisco-Fraxinetum*, plaatselijk *Violo odoratae-Ulmetum*); het eikenbos op de grotere noordhellingen is zeer rijk aan *Polypodium vulgare (Dicrano-Quercetum)*. De valleibosjes zijn deels aangeplant ten behoeve van de jacht. *Quercus robur, Alnus glutinosa, Fraxinus excelsior* en *Acer pseudoplatanus* zijn hier de belangrijkste boomsoorten. De meer natuurlijke bosjes worden gedomineerd door Berk en Ratelpopulier. Een fraai vochtig bosje met o.a. *Scutellaria galericulata, Hydrocotyle vulgaris, Lythrum salicaria* en *Carex riparia* kan gerekend worden tot het waternavellandschap.

LITERATUUR

Doing, H., 1964. Vegetatie. In: Recreatie en Natuurbescherming in het Noordhollands Duinreservaat. Suppl. Meded. 69c ITBON, Arnhem.

Doing, H., 1993. Het Sileno-Tortuletum (ass.nov.) een karakteristieke associatie van het zeedorpenlandschap. Stratiotes 6: 40-52.

Opname 1: Nabij dorp Egmond aan Zee: helling 10-15° ZO, 4 x 2 m^2; bedekking totaal 80%; kruidlaag 40%; moslaag 70% hoogte kruidlaag 25cm.

Opname 2: Iets verder N helling 30°, 4 x 2 m^2; bedekking totaal 90%; bedekking kruidlaag 70%; moslaag 60%. hoogte kruidlaag 30 cm.

Opname 3: NO-gedeelte Wimmenummer Duinen: helling 5-10° 2 x 3 m^2; helling 5-10° W, 2 x 3 m^2; bedekking totaal 100%; bedekking kruidlaag 60%; moslaag 100%. Hoogte kruidlaag 25 cm.

Opname 4: Groeiplaats van *Centaurium littorale* op noordhelling in noordoostelijk gedeelte Wimmener Duinen 35°, 1 x 0,8 m; kruidlaag 50%; moslaag 80%, 8 á 10 m boven nabijgelegen valleibodem (waar zich echter niet ver hier vandaan aan de oever van een gegraven plas een groeiplaats van *Centaurium littorale* bevindt)

	1	2	3	4
Koeleria arenaria	2b.2	2a.2	2m.2	1.1
Galium verum	2a.2	+.2	1.1	+.1
Galium mollugo		+.2	+.1	+.2
Carex arenaria	2m.1		2m.1	
Phleum arenarium	1.1			
Plantago lanceolata	1.1	1.2		
Silene otites	1.2			
Silene nutans	+.2	+.2		1.1
Silene conica	+.1			
Elymus athericus	1.2			
Trifolium arvense	1.2			
Trifolium campestre	+.2			
Trifolium dubium	+.2			
Thymus pulegioides	1.2	2a.2		1.2
Sedum acre	1.2			
Achillea millefolium	1.1	+.1		
Luzula campestris	1.1	+.1	1.1	1.1
Cerastium arvense	1.1			
Cerastium semidecandrum	+.1	+.1		+.1
Cerastium fontanum		+.2		
Poa pratensis	1.2	1.2	r.1	+.1
Hieracium umbellatum	+.2	+.1		
Hieracium pilosella		1.2		
Leymus arenarius	+.2			
Picris hieracioides	+.1	+.1		
Aira praecox	+.2	+.2	+.2	+.1
Saxifraga tridactylites	+.1			+.1
Festuca rubra	+.2	+.2		1.2
Festuca ovina ssp. tenuifolia			+.2	
Linaria vulgaris	+.1	+.1		
Erodium cicutarium var. dunense	+.1			
Veronica arvensis	+.1			+.1
Bromus hord. ssp. hordeaceus	+.1			
Bromus tectorum	+.1			

Vicia hirsuta	+.1			
Vicia lathyroides	+.1			
Myosotis ramosissima	+.1			
Avenula pubescens	+.1	1.2		1.2
Taraxacum erythrospermum	r.1	+.1	+.1	+.1
Senecio jacobaea ssp. dunensis	r.1		+.1	+.1
Anthyllis vulneraria		2a.2		
Anthoxanthum odoratum	2m.2			
Polypodium vulgare		1.2		
Euphrasia stricta		1.1		
Rhinanthus minor		+.1		
Polygala vulgaris		+.2		+.2
Rubus caesius		+.2	r.1	2b.2
Lotus corniculatus		1.2	+.1	+.2
Hypochaeris radicata		+.1		
Orobanche caryophyllacea	+.1			
Ranunculus bulbosus		+.1		
Pimpinella saxifraga		r.1		+.1
Rumex acetosella		+.1	+.2	
Rosa pimpinellifolia			3.5	+.1
Veronica officinalis			2b.2	
Viola rupestris			+.1	
Viola canina			+.2	
Viola curtisii			+.1	
Calamgrostis epigejos			+.1	1.2
Teesdalia nudicaulis			+.1	
Erophila verna			+.1	
Hypnum cupressiforme var. lacunosum	4.4	2a.2	2m.2	4.4
Cladonia furcata	2a.3	1.2	2m.2	
C. foliacea		+.2		
Cladonia macilenta		+.1		
Cladina portentosa			2b.3	
Cladina arbuscula			+.1	
Cladonia cf. ramulosa			+.1	
Cladonia chlorophaea			+.1	
Brachythecium albicans	+.2	2a.2		
Peltigera cf. canina	+.2			
Rhytidiadelphus triquetrus	r.2			
Pseudoscleropodium purum	+.2			
Dicranum scoparium		3.3	4.3	1.3
Lophocolea heterophylla	1.2			
Plagiomnium affine		1.2		
Ctenidium molluscum		+.2		
Homalothecium lutescens			1.3	
Tortella flavovirens				+.2
Campylopus sp.				+.3
Salix repens				2a.2
Ononis repens				+.3
Satureja acinos				+.2
Erigeron acris				+.1
Centaurium littorale				+.1
Arenaria serphyllifolia			+.1	
Fragaria vesca				+.1
Senecio sylvaticus				+.1

Opname VW 93050. Berkenbos in vallei in NO-gedeelte Wimmenummer Duinen. Volgens Snater staat het maaiveld 's winters soms onder water. 100 m^2. Boomlaag 4-6 m, 100%; struiklaag <10% hoogte 1-3 m; kruidlaag 40%; moslaag 5% (wegens tijdgebrek niet opgenomen)

Betula pubescens	B	5.1
Crataegus monoguna	S	2a.1
Carex riparia		3.5
Calamagrostis canescens		2m.2
Lonicera periclymenum		1.2
Phalaris arundinacea		1.2
Moehringia trinervia		1.2
Cirsium palustre		+.1
Lythrum salicaria		+.2
Galium palustre		+.2
Hydrocotyle vulgaris		+.2
Mentha aquatica		+.2
Hypericum tetrapterum		+.2
Cladium mariscus		+.2
Cynoglossum officinale		+.1
Rubus caesius		+.2
Fragaria vesca		+.2

Opnamen VW 93051 en 93052. Braakliggende akkertjes, 1 m onder maaiveld van de omgeving. Zand met weinig of geen humus, geel. Vegetatie: *Sisymbrion*. Vlak, beide 10 m^2, geen moslaag. 051: kruidlaag 80%; 052: kruidlaag 60%

Sisymbrium altissimum	4.1-2	2b.1
Sisymbrium officinale	+.1	+.1
Erigeron canadensis	2a.1	1.1
Cirsium arvense	2a.1-2	1.3
Erodium circutarium	1.3	
Rumex crispus	1.1	
Chenopodium album	+.1	2a.1-2
Sonchus oleraceus	+.1	+.1
Diplotaxis tenuifolia	+.1	
Elymus repens	+.1	
Anthriscus caucalis	+.3	+.2
Artemisia vulgaris	+.1	
Polygonum aviculare	+.2	
Papaver dubium	+.2	1.2
Daucus carota	+.1	1.1
Picris hieracioides	+.1	
Carex arenaria	+.1	
Bromus hord. hordeaceus	+.2	
Bromus sterilis		2b.2
Stellaria media		2b.3
Galium aparine		2a.2-3
Polygonum convolvulus		1.1
Claytonia perfoliata		1.2
Urtica urens		+.2
Capsella bursa-pastoris		+.2
Anagallis arvensis var. phoenicea		+.2
Trifolium arvense		+.2
Vicia hirsuta		+.2
Taraxacum sect. Vulgaria		+.1